Елин Пелин
Андрешко

– Ще стигнем рано, господине. Във видело ще стигнем. Ей го селото – хе, под горичката там! Виждаш ли? Като прехвърлим оня баир, ниския, и то, кажи-речи, сме стигнали.

И младият каруцар, като замаха камшика над конете, подвикна им силно и ободрително:

– Дий – хей!… Ди-и, господа!

Четирите колелета на каруцата запръскаха по-силно из рядката кал на селския път. Разслабеният ѝ скелет глухо затропа посред печалното, пусто и разкиснато от дъждовете поле. Селянинът извика още веднъж, намести се по-добре на сандъка, върху който седеше, отметна от главата си влажната качулка на дебелия ямурлук и безучастно си затананика под носа.

– Как беше ти името, момче? – обади се из грамадния си вълчи кожух дебелият господин, който седеше в каруцата.

Момъкът продължаваше да си тананика.

– Ей, момче! – извика високо и дрезгаво господинът.

– А? – обърна се момъкът.

– Името, името? Как беше ги името?

– Андрешко.

– А-а – Андрешко… Хитрец си ти-и-и! Всички станахте такива. Лукави станахте вие, селяците. Знаете само да лъжете и да хитрувате… И как се преструвате! Гледам ги в съдилището… Овчичка, такъв, глупав, пък той цял вълк! Играят си със съдията.

– Прост народ сме ние, господине, само ни навикват. На вас така ви се чини, ама то не е така. От простотия хитруват нашите селяни. От простотия и от сиромашия.

– А-а-а – от сиромашия, от сиромашия… Пусто дърво недодялано! От сиромашия се оплакват, а пиянстват като скотове.

– От добро ли е?… Не, не е от добро… Че пиянстват – пиянстват, всички пиянстват. За добро, а не от добро… Това човек като вас може и да си го запише.

– А-а, май и ти си пийнал, приятелю! Пък млад си още, мустаци не са ти никнали… Вашите селяци, пиши ги пропаднал народ и туй то!

– Пиши ги ти, господине, ние не знаем да пишем – рече момъкът и като се обърна към дръгливите си коне, подвикна им:

– Дий, дий, господа! – и се замисли.

Конете склисиха малко и също се замислиха. Господинът повдигна голямата яка на вълчия си кожух, потъна в него и също тъй се замисли. На усамотеното дърво край пътя кацна врана с настръхнала перушина, залюля се на сухия клон, гракна унило и също се замисли. И тъжното зимно време също беше замислено. По небето тежко и бавно лазеха и се разпокъсваха дебели, дрипави, влажни и мрачни зимни облаци, над които прозираха късове от също тъй замислено и студено синьо небе. Земята тънеше в кал и влага. Мъртви и покрусени се тъмнееха пръснатите пейзажи на села, речища, далечни гори и планини. По полето лъщяха големи локви, мътни, студени и оцъклени като мъртвешки очи. Малката каруца бавно се клатушкаше из дълбоката и рядка кал, затъваше, излизаше, криволичеше. Една отпрана дъска отстрани постоянно, еднообразно, глухо и безразсъдно клепеше и като удряше настоятелно нервите на дебелия господин във вълчия кожух, изкара го из търпение, Той откри яката, подаде си тлъстото лице и извика:

– Какво е това ужасно клепало, дявол да го вземе! Не ме оставя ня мира…

– Дъската ѝ хлопа на моята каруца, господине. Плеще като учен човек: ни сама разбира, ни другите ѝ разбират.

– Хитрец си ти, Андрешко, хитрец си! Трябва да умееш да лъжеш момите, ако не си се оженил. Вие се жените млади и хубави женички имате.

Господинът свали яката на кожуха си.

– Думай, каквото искаш, господине, ама госпожите по си ги бива… Аз знам това много добре! Ти какъв си, господине, по каква работа към наше село?

– Аз съм съдия-изпълнител.

Андрешко се обърна и с внимание погледна своя кираджия.

– И по изпълнение, а?

– По изпълнение, разбира се. Играе ме един вашенец там, ама тоя път ще му дам да разбере. Няколко пъти го гоня, а все се изплъзва от ръцете ми… Разбрах, че дяволува, и ще го издебна довечера, та ще ме помни… Житцето му ще секвестирам! Хем него на ум ще науча, хем да ви покажа един пример, та да не кръшкате друг път. Лъжете търговците, лъжете гражданите, та им продавате развалени яйца и граниво масло. Е, ама чакай, жено селяшка – властта се лесно не лъже! Пипа тя – здраво пипа! За вас камшик, руски камшик – така ще се оправите… Станахте пияници, пропаднахте, развалихте се – ще станете неспособни данъкоплатци и ще съсипете държавата. Ах, защо нямам повечко власт! Ангели ще ви направя.

Съдията-изпълнител разкопча кожуха си и тялото му зашава в него като пиле, което се излюпва.

– Е, господин съдия, господ направил света и пресметнал, че на жените брада не трябва, и не им дал… Сметнал, че на магарето му трябват дълги уши, и му ги дал – отговори Андрешко с престорена наивност.

– Хем ти не дрънкай, ами карай, че вече се мръкна… Много ми взе ти, дяволе! Толкоз пари за двадесет километра! Умеете да ни скубете вие… Карай де, карай, че крантите заспаха!

– Дий, ди-и, господа! – извика Андрешко и завъртя камшика.

– Хем ти не дрънкай, ами карай, че вече се мръкна… Много ми взе ти, дяволе! Толкоз пари за двадесет километра! Умеете да ни скубете вие… Карай де, карай, че крантите заспаха!

– Дий, ди-и, господа! – извика Андрешко и завъртя камшика.

– Ти господа ги наричаш, а? По-добре наричай ги братя – забележи сърдито съдията.

– Ще се разсърдят, господин съдия! Ще ги докача на чест, ако не им кажа господа… Службата им е чиновнишка — на часове. На час стават, на час лягат, на час ги поим, на час ги храним. После ги впрягаме, влизат, значи, в канцеларията, и толкоз. А понякогаж в яслите и вестник прочитат.

– Я кажи де сръбна, приятелю, па не дрънкай, ами карай, че закъсняхме. Лукави очи имаш ти, лукави!

– Няма вълци, господин съдия, не бойте се – рече каруцарят с такъв тон, че почтеният чиновник се озърна плахо наоколо.

– От вълци аз не се боя, приятелю, ами стана студено. Нямам време да настивам.

– Увийте се с чула, господине, Моите коне никога не се оплакват от настинка. Чулът много топли.

„Ама лапацало, а!“ – помисли съдията и се обърна строго:

– Карай, карай, говедо!

И като се наду сърдито, потъна в кожуха си и млъкна.

„А-а, попаднал си в ръце, приятелю“ – помисли си Андрешко. И като се обърна, попита със сериозен тон:

– Та по изпълнение, а? Кому ще изгорите душицата?

Съдията дълго мълча, после сърдито отговори:

– Има един – Станойчо го казват – нисък такъв… с дебел врат…

– Знам го. Нему ще секвестирате житото, а? Сиромах е той, господин съдия, не закачайте го.

– Сиромах човек – жив дявол!

Съдията пак млъкна. Вече се смрачаваше. Конете едвам лазеха въз баирчинката, зад която трябваше ла се намира селото. Андрешко нито им вече подвикваше, нито махаше камшика над тях. Той престана да говори и да си тананика и се размисли.

Когато прехвърлиха зад баира и слязоха отвъд в полето, нощта беше настъпила, а селото още се не виждаше. Тънък и студен ветрец повея над потъналата във влага земя. Облаците, разпокъсани, се оттегляха към планините. Синият купол на студеното и помръзнало небе се изясняваше, разширяваше и възвишаваше. Скоро по него затрепкаха звезди, ледени светли звезди. Въздухът изстина страшно. А конете вървяха бавно. Съдията непрестанно се ядосваше.

– Карай, хей, шоп! Ще помръзнем!

Андрешко безучастно подвикна на конете и лениво размаха камшика над главите им. Те нехайно и омърлушено влачеха каруцата, сякаш не чуваха. Андрешко мислеше за бедния Станоя, комуто съдията утре е секвестира житото, съдията, когото той сега караше.

„Ти ми докара тая беля, Андрешко.“ – ще му каже Станоя, като се научи, и ще го изпсува. После ще се разтъжи, ще го почерпи, ще се напие и ще плаче.

„Трябва да му се помогне на човека, трябва да му се помогне… – мисли Андрешко. – Трябва да му се каже да скрие житцето през нощта и да омете хамбара, инак цяла година ще опъва уши от глад… Трябва да му се помогне – не може инак!“

Беше тъмно и по земята не личеше нищо освен кал, дълбока и гъста кал. Пътят се губеше в тая кал и не водеше никъде, освен пак в нея.

На едно място Андрешко дръпна юздите и спря конете:

– Чакай, като че съм сбъркал пътя!

И момъкът почна да се взира в тъмнината. Съдията гледаше строгото му лице, по което нямаше ни следа от прежната шеговитост, и му думаше:

– Момче, опичай си ума, че не отговарям… Бой ще ядеш!

Андрешко дръпна юздите, завърти камшика и викна:

– Дръжте се здраво, господин съдия!

Далеч напред в тъмнината светеше селото. По кучешкия лай, който идеше оттам, личеше, че то е близо. Няколко крачки надясно блещеше с бисерен блясък голямо пространство неподвижна вода. Каруцата възви право към нея.

– Какво е това? – запита съдията.

– Блато, господин съдия… Пътят върви през него. То е плитко, хич не се бой. Тук-таме само има дупки… Колко пъти съм го минавал аз, и с кола, и пеши, и… Дий, дий, господа! Дръжте се здраво, господин съдия!

Конете навлязоха в студената вода, в която се оглеждаше небето, и предпазливо зацамбуркаха напред, като почнаха до потъват все по-дълбоко и по-дълбоко. Мъртвата и блестяща, зеленобисерна вода на блатото се размърда и оживя.

– Стой, говедо! – извика по едно време съдията и се изправи изплашено в кожуха си. – Ще ме удавиш, шопе! Не видиш ли, че каруцата се напълни с вода? Спри! Спри!

Съдията, разгневен, почна да псува.

Андрешко спря конете, Каруцата, потънала до пода, застана сред блатото, краят на което се губеше в непроницаемата тъмнина.

– Дий… Напред! – извика Андрешко на конете. Мощният и здравият му глас проехтя силно в нощта и потъна в непрогледната пустота. Наблизо изхвръкнаха диви патки и с шум се изгубиха.

– Трябва и ние да станем патки, та да излезем – рече замислено Андрешко, – инак…

– Ах, говедо! Да излезем веднъж – ще те пребия! Ще се издавим бре!… Теле!

– Не щем, не щем, господин съдия, не бой се… В тая тъмница, кой да е, ще сбърка, бъди спокоен – заговори Андрешко и се удари на работа около каишите. Връзва, развръзва, псува, проклетисва, най-после седна отново на сандъка, завъртя камшика и викна:

– Ди-и!… Напред!

Конете направиха усилие и тръгнаха. Единият се откачи от ока и зацамбурка из блатото свободен. Другият застана сам с каруцата.

– Бре! що стана? – извика съдията.

– Стой! Дорчо… Дорчо… Дорчо – завика Андрешко след коня и почна ла го мами. Но той, уплашен от водата, възви назад и бавно-бавно се изгуби в тъмнината към брега, без да чува вика на своя стопанин.

Съдията стоеше в каруцата разтреперан и уплашен.

В това време Андрешко бързо се качи на другия кон и тръгна по дирите на Дорчо, като викаше непрестанно силно и бодро:

– Дорчо, Дорчо, Дорчо!

– Къде бре… хей! Какво правиш бе, говедо? Диване! Ах ти, гнидав селянин… аз ше те науча тебе!

Из тъмнината му отговори ехиден смях.

– Ей, говедо, ти ме оставяш тук!… Да загина! Да ме разкъсат зверовете! Момче, не прави така, моля ти се! – заговори съдията с жален глас, в който една струнка плачеше.

– Не бой се, не бой се, господин съдия – обади се Андрешковият глас. – Зверовете няма да влязат в блатото. Увийте се в чула да не простинете… Утре рано-рано аз ще дойда… В каруцата има сено, постели си… Кирия няма да ти взема!

– Момче, не шегувай се бе – замоли се съдията. – Не ме оставяй!… Ела! Извади ме оттук!

– Тъмно е, господин съдия, тъмно е, не се вижда нищо!… Пък и конят избяга! Как да ти помогна? Не мога.

Съдията чуваше тоя ехиден глас, който идеше из тъмнината, и се ужасяваше. Как? Да остане тук! Всред блатото! Всред тая студена, зелена блатска вода, краят на която не се виждаше!

– Ела, бре! Андрешко! Пари ще ти дам, колкото искаш!… Избави ме!… Ще умра бе!… Деца имам!… Хлапако, нямаш ли сърце – завика в отчаяние той, ала никой вече не се обади.

Тогава съдията отчаяно и безумно зарева към селото:

– Ей, хлапе… говедо… канибал… вол… дръвник! Ела! Избави ме!… Смили се бе! Животно… селяндур… шоп! Ах-ах!… Помощ, помощ!

И като седна в каруцата, потъна в кожуха си и се разрида като дете. Но тъмнината не му отговори.

Източник: https://chitanka.info

Андрея Стоев Ценов - прототип на Андрешко от разказа "Андрешко", с жена си и внучетата си

Гераците (Откъси)

Първа глава

Най-заможният човек в селото беше дядо Йордан Геракът. Пъргав и трудолюбив, той бе работил през целия си живот и бе сполучил да удвои и утрои имотите, останали от баща му. Надарен с ум практичен и с търговски способности, той бе съумял да направи и пари и да се издигне между селяните си като пръв човек. Той имаше меко и добро сърце. И макар да беше малко скъперник, не беше строг в сметките си, помагаше на хората и се грижеше за селските работи. Затова всички го обичаха и почитаха.

Неговата голяма и бяла къща, в която живееше многолюдното му семейство, беше на лично място сред селото, виждаше се отдалече и отдалече личеше, че е чорбаджийска. Всред широкия двор, в който можеше да се смести една махала и който околовръст бе ограден като кале с бели зидове, се издигаше високо и право като стрела самотен кичест бор — единственият бор в цялата околия. Той бе донесен като малко борче от светите рилски гори и посаден тук в незапомнени времена от прадедите на Гераците. Това бе тяхното семейство знаме, с което се гордееха. Под неговата света сянка бяха отраснали няколко поколения. Под нея бяха преживели последните си дни много старци от рода им.

Дядо Йордан имаше трима синове, народени един след друг. Най-големият беше Божан, по него идеше Петър и най-малкият — Павел. И тримата бяха женени, имаха деца и всички живееха в една къща със старите — къща голяма, хубава, дето имаше място още за толкова души.

Синовете и снахите на Герака, под главния негов надзор, гледаха къщата и вършеха полската работа, подпомагани от двама млади ратаи и от стария Матей Маргалака — самотна душа в света, прибрана по милост от дядо Йордан, държеше кръчмата, едно старо, ниско и дълго здание до пътя, което стоеше като глава и камък на големия зидан пръстен, който обграждаше двора.

Дядо Йордан държеше синовете си по-далеч от кръчмарската работа, на която сметките си знаеше и гледаше сам. Синовете му бяха свикнали с това и когато случайно заместваха баща си или се намираха по друга някоя работа там, те не се чувстваха като господари, а като слуги. Затова пък те бяха царе на полето, на нивите и на ливадите, особено най-големият — Божан. Полската работа бе неговата стихия. Всичките му грижи и мисли бяха там.

Лицето му имаше прегорелия цвят на пшеничното зърно и душата му гледаше небето, облаците и слънцето с надеждите и тревогите на плодородната земя.

Когато почваше жътва, в къщата на Гераците, настъпваше усилена работа. Сутрин, пред зори още, по двора се чуваше бодрият глас на стария Герак, който обикаляше обора и сайванта, дето спяха ратаите, и викаше високо:

— Ставайте, момчета! Хайде на работа!

Около него радостно връткаше опашка едро, жълто куче и скачаше галено въз коленете му. Куп бели гъски, които лежаха на двора, подплашено се разбягваха и съскаха. От стрехите на плевника се вдигаха облак гълъби и отлитаха към стърнищата. Ситни врабчета се боричкаха в клоните на бора. Работници — жени, мъже, деца — се разщракваха нагоре-надолу и се отправяха на дружини към полето. Дядо Йордан ги изпращаше до портата и като гледаше изток — ясен, побелял от предвестни зори, — говореше възхитено:

— Ех, че време ли се отваря! Пак ще се кълпе в човешки пот майката земя.

.....

Дядо Йордан ходеше угрижен и замислен. Нему не му се стоеше вече в кръчмата. Той се опита да продължи търговията заедно със синовете си, но не тръгна добре. Божан, който беше прехвърлил вече тридесет и пет години, обичаше премного парата, трепереше над нея, беше хитър и стислив. Той криеше от чекмеджето, надписваше в тефтерите и правеше нечестни сделки с простите и бедни селяци. Петър, средния син на дядо Йордан, беше пък съвсем друг човек. Той имаше широко и безгрижно сърце, беше голям нехайник, ден губеше се по лов, напиваше се и пущаше вересия — и комуто трябва, и комуто не трябва. По неговото мъничко лице всякога играеше една чиста, нехайна усмивка, която го правеше безкрайно обичлив. Той беше наивен, доверчив и способен да даде душата си на оня, който знаеше изкусно да го поласкае и подлъже.

Дядо Йордан видя, че така не може да върви, и скоро затвори кръчмата. Това не беше лесно за него. Кръчмата той държеше от четиридесет години, с нея бе спечелил пари, в нея се чувстваше господар и силен, в нея се радваше на почитта и страха, който му имаха селяните.

Ако беше си дома Павел — мислеше старият Герак, — тая работа нямаше да бъде така, но кой знае…

……

Цялата повест можете да прочетете тук: https://chitanka.info/text/5624-geratsite

Занемелите камбани

На другия ден беше Успение Богородично, храмовият празник на Жрелинския манастир, прочут по чудотворната икона на светата майка и по трите сладкогласни камбани, чийто ек благославяше цялата плодородна котловина, над която манастирът господстваше с бялата си ограда горе в планината.

По стар обичай тия камбани се биеха само на Успение и на Великден и първият удар се даваше от ръката на самия игумен. Тогава техният меден ек се разнасяше от камбанарията звучен, сладък и тържествен, сякаш слизаше от небето, разстилаше се на широки вълни, падаше над селата, подемаше душите към бога и обръщаше очите към неговите селения – небесата.

И богомолците от деветте села на широката котловина и от по-далеко прииждаха да се черкуват в стария манастир, да се покланят на чудотворната икона, да поднесат дар и да искат изцеление на душата и на тялото си.

Старият игумен отец Йоаким погледна слънцето, което беше вече паднало зад големия манастирски орех, видя, че сянката на дългия чардак е покрила половина черквичката, и плаха тревога сви душата му. Наближава вечерня, трябва да удари камбаните.

Готов ли е?

Той погледна ръцете си да види чисти ли са, погледна изметения двор и хората, които на купчини стоеха пред камбанарията и гледаха нагоре. После се качи, мина по широкия и дълъг чардак на зданието, дето бяха килиите на калугерите, слезе пак с бързи крачки по високите дъсчени стъпала и се изгуби някъде из двора. От два деня тоя добър старец не си е почивал. Той искаше да бъде готов за тържествения празник. Всичко да бъде чисто, изправно. Да свети. Ще дойдат всякакви хора, и прости, и знатни. И владиката може да дойде. Всяка паяжинка в черквицата беше изметена, всяко кътче – прегледано. Каменните плочи бяха измити, лъснати. Особено се радваше игуменът на златния ореол, с който един богат човек от далечно място дойде и украси главата на чудотворната света майка. Той постави и скъпа лилава копринена завеска на иконостаса пред нея.

Много пъти отец Йоаким идва пред иконата, поправя гънките на тая завеса и се радва на тоя ореол от чисто злато.

Всичко бе готово. Наближаваше тържественият час. Братята бяха вече по килиите си и се приготовляваха за вечернята.

...

Целия разказ можете да прочетете тук: https://chitanka.info/text/5418-zanemelite-kambani

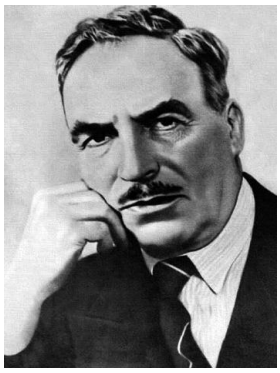
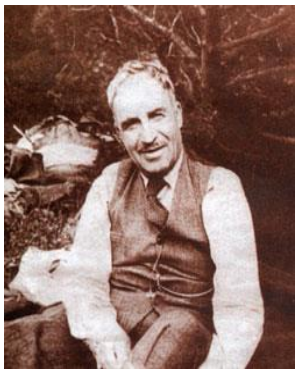

Родният дом на Елин Пелин в с. Байлово

Кръгът „Развигор“ между 1921 и 1924 г.: Тодор Боров, Елин Пелин, Александър Балабанов, Д. Б. Митов. Източник: ДА „Архиви“

Групова снимка на Елин Пелин, Ран Босилек, Трайко Симеонов, Атанас Душков, Лъчезар Станчев, Ненчо Савов и Асен Босев на литературно четене през 1936 г.
Източник: ДА „Архиви“

Елин Пелин – кратка биография

Димитър Иванов Стоянов (роден на 20 юли 1877 г. в с. Байлово, Софийска област, община Горна Малина, починал на 3 декември 1949 г. в София) и е едно от единадесетте деца в семейството на Йото Варджията и Стоянка Иванова. Завършва началното си образование в родното си село, след което заминава да учи в София (1890 – 1891 г., първи гимназиален клас), Златица, Панагюрище и Сливен (1892 – 1894

г., където завършва днешните пети и шести клас). Не завършва гимназия, страстно се увлича в четене, основно опознава българската и руската литература.

Учител е в Байлово (1895 – 1896 г.), български писател.

По-известен под псевдонима Елѝн Пелѝн, но има и други псевдоними, които използва в творчеството си, като: Чичо Благолаж, Камен Шипков, Елчо, Пан, Пелинаш, Поручик, Мито, Чер Чемер, Иван Копривен, Горна Горчица, Катерина, Бокич, Слова.

Централно място в творчеството му заема описанието на българското село, това е и причината да го наричат **„певец на българското село“**.

На него е наречен град Елин Пелин, намиращ се близо до родното му село Байлово. Името на Елин Пелин носи морският нос Елин Пелин в Антарктика.

Произведения:

„Разкази“, том I (1904 г.)

„Разкази“, том II (1911 г.)

„Мечтатели“

„Китка за юнака“ (1917 г., разкази)

„Пижо и Пендо“ (1917 г.)

„Гори Тилилейски“ (1919 г., приказки за деца, наредени в стихове)

„Гераците“ (1911 г., повест)

„Пижо и Пендо“ (1917 г.)

„Ян Бибиян. Невероятни приключения на едно хлапе“ (1933 г.)

„Ян Бибиян на луната“ (1934 г.)

„Под манастирската лоза“ (1936 г.)

„Дядовата ръкавичка“ (1937 г.)

„Кумчо Вълчо и Кума Лиса“ (1939 г.) и много други.

Източник: https://bg.wikipedia.org

При изготвяне на материала са използвани графични, визуални и текстови материали с отворено авторско право, публикувани в Уикипедия.

Изготви: Генка Атанасова

Провери и редактира: Диляна Гаджева